

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ ДОКУМЕНТИ

З моменту здобуття Україною незалежності у 1991 році та вибору курсу на розбудову відкритого демократичного суспільства, Україна ратифікувала низку міжнародних документів у сфері захисту прав людини, зокрема у сфері забезпечення права на освіту. Ці документи визначають ключові стандарти прав людини, у тому числі й щодо права на здобуття освіти. Визнаним міжнародним законодавцем у сфері захисту прав людини є Організація Об'єднаних Націй, яка у своїх законодавчих актах визначила, що питання інвалідності стосується сфери захисту прав людини, а не лише реабілітації та соціального забезпечення.

Основні міжнародні документи у галузі прав людини

Конвенція	Основні принципи
<u>Конвенція по боротьбі з дискримінацією в області освіти</u> (1960 р.)	Право на загальну доступність освіти та на рівні умови по відношенню до якості освіти.
<u>Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права</u> (1966 р.)	Право кожної людини на доступну освіту на всіх її рівнях, у тому числі професійно-технічну середню освіту.
<u>Міжнародний пакт про громадянські та політичні права</u> (1966 р.)	Ліквідація дискримінації за ознакою раси, кольору шкіри, статі, мови, релігії, політичних чи інших переконань, національного чи соціального походження, майнового стану, народження чи інших обставин.
<u>Міжнародна конвенція про ліквідацію всіх форм</u>	Проведення заходів, зокрема, в області викладання, виховання, культури та

<p><u>расової дискримінації</u> (1965 р.)</p>	<p>інформації, з метою боротьби з упередженнями, які ведуть до расової дискримінації.</p>
<p><u>Конвенція про ліквідацію всіх форм дискримінації по відношенню до жінок</u> (1979 р.)</p>	<p>Ліквідація дискримінації по відношенню до жінок в області освіти. Подолання будь-якої стереотипної концепції ролі мужчин і жінок шляхом заохочення спільного навчання, перегляду навчальних посібників і шкільних програм і адаптації методів навчання.</p>
<p><u>Конвенція про корінні народи, які ведуть племінний спосіб життя у незалежних країнах</u> (1989 р.)</p>	<p>Право на освіту, яка відповідає культурі і потребам корінних народів. Ліквідація упереджень і забезпечення того, щоб підручники та інші навчальні матеріали надавали справедливе, точне та інформаційно насичене зображення суспільства та культури цих народів.</p>
<p><u>Конвенція про права дитини</u> (1989 р.)</p>	<p>Важливим для осмислення інклюзивного підходу до освіти є положення Конвенції про права дитини (1989р.), яку Україна ратифікувала <i>Постановою Верховної Ради України від 27 лютого 1991 року</i> і яка ґрунтується на визнанні прав усіх дітей, на пріоритеті загальнолюдських цінностей та гармонійному розвитку особистості, недискримінації дитини з інвалідністю за будь-якими ознаками. Освітнім правам дітей</p>

	<p>присвячена стаття 28, де зазначається, що «Держави-учасниці визнають право дитини на освіту, і з метою поступового досягнення здійснення цього права на підставі рівних можливостей вони, зокрема:</p> <p>1) сприяють розвиткові різних форм освіти, як загальної середньої, так і професійної, забезпечують її доступність для всіх дітей та вживають таких заходів, як введення безплатної освіти та надання у випадку необхідності фінансової допомоги;</p> <p>2) забезпечують доступність інформації і матеріалів у галузі освіти й професійної підготовки для всіх дітей».</p>
<p><u>Міжнародна конвенція про захист прав усіх працюючих мігрантів і членів їх сімей</u> (1990 р.)</p>	<p>Сприяння навчанню дітей працюючих мігрантів їх рідній мові та ознайомлення з їх рідною культурою.</p>
<p><u>Міжнародна конвенція про заборону і негайні заходи по викоріненню найгірших форм дитячої праці</u> (1999 р.)</p>	<p>Доступ до безкоштовної базової освіти і професійно-технічної підготовки для всіх дітей, звільнених від найгірших форм дитячої праці.</p>
<p><u>Конвенція про охорону та заохочення різноманітності форм</u></p>	<p>Визнання рівної гідності та поваги до всіх культур, у тому числі культури осіб, які належать до мовних меншин.</p>

[культурного](#)

[самовираження](#) (2005

р.)

[Конвенція про права](#)

[людей з](#)

[інвалідністю](#) (2006 р.)

Конвенція ООН про права людей з інвалідністю стала відправним документом для законодавчого закріплення інклюзивної політики та практики на державному рівні. Конвенція ратифікована *Верховною Радою України 16 грудня 2009 року*. Конвенція ООН про права інвалідів і Факультативний протокол до неї (затверджені 13 грудня 2006 року в м. Нью-Йорк) стали одним з найвизначнішим міжнародним документом у сфері захисту прав людей з інвалідністю, який закріпив проголошені Організацією Об'єднаних Націй в Загальній декларації прав людини та в Міжнародних пактах про права людини права людей з інвалідністю та конкретизував їх, у тому числі й права дітей-інвалідів. У преамбулі цього документу зазначено, що *«інвалідність – це поняття, яке еволюціонує, і що інвалідність є результатом взаємодії, яка відбувається між людьми, які мають порушення здоров'я, і відносницькими та середовищними бар'єрами і яка заважає їхній повній та ефективній участі в житті суспільства нарівні з іншими»*, а також, що

«інваліди продовжують натрапляти на бар'єри на шляху до їхньої участі в житті суспільства як повноправних членів і з порушенням їхніх прав людини в усіх частинах світу».

Особливої уваги заслуговує **Стаття 24 «Освіта»**, де зазначається, що «держави-учасниці визнають право інвалідів на освіту. Для цілей реалізації цього права без дискримінації й на підставі рівності можливостей держави-учасниці забезпечують інклюзивну освіту на всіх рівнях протягом усього життя», а також, що «держави-учасниці забезпечують, щоб інваліди не виключалися через інвалідність із системи загальної освіти, а діти-інваліди – із системи безплатної та обов'язкової початкової або середньої освіти; забезпечення розумного пристосування, що враховує індивідуальні потреби; отримання всередині системи загальної освіти необхідної підтримки для полегшення ефективного навчання; доступ до загальної середньої освіти, професійного навчання, освіти для дорослих і навчання протягом усього життя без дискримінації та нарівні з іншими».

Жодного виключення по причині інвалідності

	<p>із системи загальної освіти, а дітей з інвалідністю із системи початкової та обов'язкової початкової освіти або середньої освіти.</p> <p>Забезпечення інклюзивної освіти на всіх рівнях і навчання впродовж усього життя.</p>
Рекомендації	Основні положення
<i>Рекомендації по боротьбі з дискримінацією в області освіти (1960 р.)</i>	Ліквідація дискримінації в області освіти, а також здійснення заходів, спрямованих на забезпечення загальної доступності освіти і рівності можливостей і ставлення в області освіти.
<i>Рекомендації про становище вчителів (1966 р.)</i>	Відповідальність держав за забезпечення належної освіти для всіх.
<i>Рекомендації про виховання в дусі міжнародного взаєморозуміння, співпраці і миру і виховання в дусі поваги до прав людини і основних свобод (1974 р.)</i>	Необхідність розуміння і поваги всіх народів, їх культур, цивілізацій, цінностей і способу життя.
<i>Рекомендації про розвиток освіти дорослих (1976 р.)</i>	Норми і стандарти навчання забезпечення ширшого доступу та інклюзивних підходів до освіти. Надання можливостей отримання

	безперервної освіти та навчання молоді і дорослих.
<i>Рекомендації про визнання навчальних курсів і свідоцтв про вищу освіту (1993 р.)</i>	Право на ширший доступ до існуючих у світі освітніх ресурсів шляхом підвищення мобільності учнів, дослідників, викладачів і спеціалістів.
<i>Рекомендації щодо статусу викладацьких кадрів вищих навчальних закладів (1997 р.)</i>	Справедливе ставлення до жінок і меншин і подолання сексуальних домагань і расових переслідувань.
<i>Перегляд Рекомендацій про технічну та професійну освіту(2001 р.)</i>	Програми технічної та професійної освіти мають базуватися на широкій базі, що сприяє горизонтальним і вертикальним зв'язкам і мають розроблятися таким чином, щоб відповідати потребам усіх учнів, зокрема жінок і дівчат.
Декларації	Основні положення
<u>Загальна декларація прав людини</u> (1948 р.)	Найбільш фундаментальним втіленням прав людини на міжнародному рівні стала Загальна Декларація ООН про права людини , що була прийнята ООН 10 грудня 1948 р., і яка проголосила рівність прав всіх людей без винятку. Стаття 26 Загальної Декларації ООН про права людини зазначає, що «кожна людина має право на освіту. Освіта має бути безкоштовною, щонайменше, стосовно початкової і загальної освіти.

Початкова освіта має бути обов'язковою. Технічна і професійна освіта має бути загальнодоступною, а вища освіта має бути однаково доступною для всіх на основі здібностей кожного». Освіта має бути спрямована на повний розвиток людської особистості і збільшення поваги до прав людини і основних свобод. Освіта має сприяти взаєморозумінню, терпимості і дружбі між усіма народами, расовими і релігійними групами і має сприяти діяльності Організації Об'єднаних Націй з підтримання миру».

*Всесвітня декларація
про освіту для
всіх (1990 р.)*

На Всесвітній конференції з питань освіти для всіх, яка відбулася у Джомт'єні у 1990р., було вказано на необхідність забезпечення загального доступу до освіти для всіх осіб та сприяти укріпленню принципів справедливості. Йдеться про вжиття активних заходів з виявлення «бар'єрів», що з'являються на шляху деяких груп, які намагаються отримати доступ до реалізації свого права на освіту і виявлення ресурсів, наявних на національному рівні та на рівні місцевих громад, і застосування їх для усунення цих бар'єрів. Конференція прийняла Всесвітню декларацію «Освіта для всіх», де у статті 29 «Цілі освіти» зазначалось, що

	<p>освітній розвиток особи є центральною метою і що освіта має надавати дітям змогу розвивати їхні таланти, розумові і фізичні здібності в найповнішому обсязі. Всім людям – дітям, молоді і дорослим – надаються можливості отримання освіти, призначення яких – задоволення базових освітніх потреб.</p>
<p><i>Делійська декларація (1993 р.)</i></p>	<p>Ліквідувати прогалини в доступі до базової освіти, що виникають по причині гендерних, вікових, соціальних, сімейних, культурних, етнічних і мовних відмінностей, а також в результаті географічної віддаленості.</p>
<p><i>Саламанкська декларація про принципи, політику та практичну діяльність у сфері освіти осіб з особливими потребами (1994р.)</i></p>	<p>Саламанкська декларація про принципи, політику та практичну діяльність у сфері освіти осіб з особливими потребами була прийнята на Всесвітній конференції з питань освіти осіб з особливими потребами, що проходила 7–10 червня 1994 року і стала першим міжнародним документом, який наголосив на необхідності проведення освітніх реформ у напрямі інклюзивної освіти. У зверненні до всіх урядів наголошується, що пріоритетним з точки зору політики та бюджетних асигнувань має бути «реформування системи освіти, яке б дало змогу охопити навчанням усіх дітей, незважаючи на індивідуальні відмінності та</p>

труднощі; законодавчо визнати принцип інклюзивної освіти, який полягає в тому, що всі діти перебувають у звичайних школах, за винятком тих випадків, коли не можна вчинити інакше; всіляко заохочувати обмін досвідом з країнами, що мають інклюзивну систему навчання; сприяти участі батьків, громад, громадських організацій осіб з неповносправністю в процесах планування та прийняття рішень, що стосуються задоволення спеціальних навчальних потреб; всіляко сприяти розробці стратегій діагностування та визначення особливих потреб у дітей, а також розробляти науково-методичні аспекти інклюзивного навчання; значну увагу варто приділити підготовці педагогів до роботи в системі інклюзивної освіти».

Ключові принципи і положення Саламанкської декларації дали змогу обґрунтувати доцільність переходу до інклюзивних шкіл з кількох точок зору, зокрема:

- З погляду цілей освіти: потреба в інклюзивних школах пов'язана з необхідністю спільного навчання усіх дітей. Школи мають розробляти методи викладання, які враховують індивідуальні відмінності усіх дітей.

	<ul style="list-style-type: none"> · З соціального погляду: інклюзивні школи можуть змінити ставлення до відмінностей шляхом спільного навчання усіх дітей і сформувати основу для справедливого й недискримінаційного суспільства. · З економічного погляду: створення й утримання в належному стані шкіл, де всі діти навчаються разом, є менш коштовною справою, аніж формування складної системи різних типів шкіл, які спеціалізуються на навчанні різних груп дітей.
<p><i>Декларація і Комплексні рамки дій з виховання в дусі миру, прав людини і демократії (1995 р.)</i></p>	<p>Прояв поваги до прав в області освіти осіб, які належать до національних або етнічних, релігійних і мовним меншинам, а також до корінних народів, причому це також має знаходити своє відображення у навчальних програмах і методах, які в тому, яким чином організується освіта.</p>
<p><i>Гамбургська декларація про навчання дорослих (1997 р.)</i></p>	<p>Держава відіграє важливу роль у забезпеченні права на освіту для всіх, особливо найбільш вразливих груп суспільства, таких як меншини і корінні народи.</p>
<p><i>Прийнята в Ресіфі Декларація Групи дев'яти</i></p>	<p>Внесення змін у законодавство з метою розширення базової освіти і включення освіти у всі політичні заяви.</p>

<p><i>багатонаселених країн (О-9) (2000 р.)</i></p>	<p>Розширення доступу до освіти і зміцнення рівності для населення, яке проживає у віддалених районах.</p>
<p><i>Дакарська декларація (2000 р.)</i></p>	<p>Цю концепцію підтвердили учасники Всесвітнього форуму з питань освіти в Дакарі 2000 року. Форум оголосив, що освіта для всіх має враховувати потреби вразливих груп людей: дітей, які змушені працювати, мешканців віддалених сільських районів і кочівників, представників етнічних і мовних меншин, дітей, молоді й дорослих, які постраждали від конфліктів, епідемій ВІЛ/СНІДу, голоду й незадовільного стану здоров'я та осіб із особливими потребами у навчанні. Значущим документом для подальшого розвитку та розуміння інклюзії стала Дакарська декларація (2000 р.), в основу якої покладено проголошені під час міжнародної конференції Цілі освіти тисячоліття. Декларація наголосила на необхідності цілеспрямованих дій з боку держав з досягнення цілей тисячоліття в освітній галузі – забезпечення доступу до обов'язкової освіти усім дітям до 2015 року з особливим наголосом на дітях з особливими потребами та дівчатках.</p>
<p><i>Пекінська декларація</i></p>	<p>Зміцнення програм, що орієнтовані на</p>

<p><i>Групи дев'яти багатонаселених країн (О-9) (2001 р.)</i></p>	<p>конкретні дії та спрямовані на задоволення навчальних потреб таких вразливих груп, як діти з особливими потребами, мігранти, меншини, а також бідні верстви населення, які проживають у містах і сільській місцевості.</p>
<p><i>Загальна декларація про культурне розмаїття (2005 р.)</i></p>	<p>Заохочення мовної різноманітності – при збереженні поваги до рідної мови – на всіх рівнях освіти; включення за необхідності у процес навчання традиційних педагогічних підходів з метою збереження і оптимізації властивих тій чи іншій культурі методів комунікації і передачі знань.</p>
<p><i>Декларація Організації Об'єднаних Націй про прав корінних народів (2007 р.)</i></p>	<p>Визнає право осіб, які належать до корінних народів, та їх громад нести спільну відповідальність за виховання, підготовку, освіту та добробут своїх дітей, у відповідності до прав дітей; корінні народи мають право створювати і контролювати свої системи освіти, що забезпечують освіту рідною мовою, таким чином, щоб це відповідало властивим їх культурі методам викладання і навчання.</p>